

VISIONS- OCH ORTSUTVECKLINGSEMINARIUM

Efter den längsta sommaren i mannaminne bjöd Företagarföreningen i samarbete med Dalarö Turistbyrå in till ett Visions- och Ortsutvecklingsseminarium på Tullhuset torsdag 15 september 2016. Här följer vår rapport från mötet.

*Det är trångt på somrarna på Odinsvägen. Här en bild av trafikkaoset utanför Dalarö Bageri. Fotografierna är tagna av **Szilard Gango**, på jakt efter Dalarös själ sommaren 2016.*

Närvarande: Företagarna Marie och Malee. Dalarös Diverse (Handel), Marcus Edvardsen Chipware (Data), Ludvig Hellström och LO Landin Dalarö Turistbyrå, Pia Nelson Önfelt Sweden by Nature (Besöksnäringstjänst) och från föreningslivet Göran Ekström Ornöborna, Birgitta Danielsson Socialdemokratiska föreningen, Bo Tyrefors Södra Skärgårdens Intresseförening, Tiit Vaalundi Dalarö Villaägare, Björn Åkerblom Dalarö Hembygdsförening och Janne Sandahl, professor emeritus KTH Regions-, Närings- och Ortsutveckling.

BAKGRUND

LO hälsade välkommen och redogjorde för bakgrunden. 2005 antog medborgarforumet Dalarö Forum en Vision för Dalarö. Några år senare inbjöd Haninge Kommun alla dalaröbor till en dialog som kom med en slutrapport 2009. Här nedan sammanfattas viktiga slutsatser från den rapporten och vad som har hänt sedan dess.

Viktiga slutsatser från Dalarödialogen;

- Dalarö utgör en viktig port till Haninges skärgård.
- Det finns behov av fler gästhamnsplatser för båtar och fler P-platser för bilar samt information om var hamnar och P-platser finns.
- Frågan rörande hantering av framtida färjeförbindelser till kommunens större öar och Dalarös roll som viktig replipunkt i Haninge skärgård måste hanteras i samarbete med stat, region, kommun och marknadens aktörer.
- Bredbandsutbyggnad är avgörande för utveckling av Dalarö och Haninges skärgård.
- Dalarös attraktivitet som bostadsort bör stötts av större och varierat utbud bostäder.
- Satsningar bör baseras på Dalarös unika mix av natur, vatten, kultur och aktiviteter.
- Det finns inte en utan många företrädesvis positiva uppfattningar av Dalarö.
- Förbättrad båttrafik mellan Dalarö och öarna är önskvärd. Direktbåt Stockholm, Dalarö, Utö är ett viktigt krav under sommaren.
- Dalaröbornas identifiering med Haninge är svag.
- Haninge centrum är ett viktigt inköpsställe för dalaröborna.
- Direktbussar till Stockholm uppskattas men anpassning av tidtabeller är önskvärd.

- Många dalaröbor väljer att söka sig till skärgårdsmiljön för naturupplevelser. Därför är begränsad tillgång till båtplatser ett hinder för tillgängligheten till skärgården.
- Amerikaberget är en av de mest välbesökta platserna på Dalarö. Platsen används både som utsiktspunkt och för arrangemang som t.ex. Valborgsfirande. Platsen erfordrar därför kontinuerlig skötsel för att bibehålla sitt värde.

- Dalarö saknar en central mötesplats för samvaro, lek och aktivitet. Tullhusparken är nyttjas delvis till detta. Parken är i statlig ägo och är underutnyttjad.
- Den i särklass vanligaste allmänna badplatsen för dalaröbor och besökare är Schweizerbadet. Badplatsen kräver kontinuerlig skötsel.
- Huvudentrén till Dalarö landvägen är Kanalbron. Broområdet behöver utvecklas för att skapa en attraktiv och välkomnande entré.
- Huvudentrén till Dalarö sjövägen är Hotellbryggan, en av de vanligaste mötesplatserna på Dalarö. Hotellbryggan behöver utvecklas för att bli attraktivare som entré och mötesplats..
- Under högsäsong vill många båtgäster besöka Dalarö. Antalet båtгästplatser är för litet. Framförallt saknas гästplatser vid Fiskarhamnen och Hotellbryggan.

- Torget centralt i byn har funktion som en knutpunkt, Platsen är dock ingen naturlig mötesplats beroende på torftig utformning och litet utbud.
- Odinsvägen, Dalarövägen och Smådalarövägen är huvudvägarna i Dalarö. Behovet att såväl röra sig längs med som att korsa vägarna finns på flera platser. Särskilt Längs Odinsvägen rakt genom samhället och med hela serviceutbudet innebär att behovet här är särskilt stort. Ordnade och säkra gångpassager behöver anläggas för att minska vägnas barriäreffekt.
- Då många dalaröbor gärna promenerar i samhället året om är det viktigt att framkomligheten är god. Samtliga trappor behöver därför ses över både vad gäller framkomlighet för barnvagnar samt drift och underhåll.

Vad hände 2009-2016 ?

- Vad gäller båttrafiken har en Nordsydlig båtlinje i skärgården prövats åren 2015 och 2016. Testet fortsätter 2017. Detta har förbättrat möjligheterna att åka båt till och från Dalarö samt båtlufta i södra skärgården, vilket tidigare var omöjligt.
- Sedan några år finns även en båtlinje till Huvudskär 3 gånger i veckan.
- Vad gäller busstrafiken har SL velat ta bort direktbussarna till Stockholm, men efter omfattande protester togs detta tillbaka.
- På Gästhamns- och P-platssidan har ingenting hänt.
Turistbyrån arrenderar 2016 Gästhamnen vid Hotellbryggan och Fiskarhamnen av kommunen. Anläggningens kvalitet är undermålig.
En ny latrintömningsstation finns vid bensinstationen.
- Endast Odinsvägen av huvudvägarna har fått en viss uppgradering, men mycket återstår av kraven på huvudvägarna och infarten ovan.
- Torget har gjorts i ordning dock utan att torgets karaktär har förändrats positivt.
- Konferensanläggningen Smådalarö gård har köpts av SABIS-gruppen och har genomgått en omfattande uppgradering. Dalarö skans arrenderas sedan 2016 av artisten och krogägaren Martin E-type Eriksson.
- I Askfatshamnen har Dalarö kajaks verksamhet vuxit, minigolfbana, volleybollplan och utegym har tillkommit, Turistbyrån har tagit över driften av gästhamnen och en ny sjökrog Bistro SOLsidan har startat parallellt med Dalarö Båtklubb's verksamhet. Askfatshamnen med Idrottshallen har blivit ett centrum för både Kite- och Windsurfing och är idag Dalarös främsta nöjes- och sportcentrum.
- Dalarö marina kulturresevat med världens bäst bevarade skeppsvrak i trä öppnades 2014 för dykning och guidade turer. Verksamheten är dock ännu liten och fortfarande obekant för en bredare allmänhet.
- Projektering av ca 90 nya bostadsrätter har inletts dels i villaområdet vid Lyngsåsa och dels vid Hotellbryggan, där hotellet har stängts 2016.
- Dalarö Bageri har fått ny ägare. Presentaffären har fått ny ägare och en ny presentaffär har öppnat. Restaurang Ankaret har förnyats. Restaurang Mysingen är stängd men har fått ny ägare. Macken, Hamncaféet, Pizzerian, Skärgårdens Kina Wok, Norbergs Livs ICA, Handelsbanken, Fastighetsmäklaren; Vandrarmemmet Lotsen och Tullhuset med turistbyrå, museum och café har året-runt-öppet. En Pelle Pettersson affär och Fiskhandel finns säsongsvis. Den populära Lanthandeln står utan ägare. Konferenshotellet Bellevue planerar att lägga ner och ansöker om att få bygga om hotellet till bostadsrättslägenheter.
- Tullhuset har blivit kultur & föreningscentrum, där Dalarös rika föreningsliv samlas.
- Gamla bankhuset är rivet och tomten står tom sedan två år mitt i byn. Affärshuset vid kyrkan är i dåligt skick. Gamla livsmedelsaffären mitt emot Tullhuset likaså. Det har byggts nya hus längs Berghamnsvägen och på landsidan i Schweizerdalen, V:a Vadviken, Kolbotten, Tegelbruket och Malmen. De senare områdena får successivt kommunalt vatten och avlopp.
- Hela Dalarö fick fiber 2015 och utbyggnaden fortsätter.

LO avslutade med att sammanfatta vad som är på gång i föreningslivet på Dalarö och vilka satsningar Företagarföreningen gör i samarbete med Turistbyrån.

- Dalarö Företagare ger varje år ut Dalarö Guiden sedan 30 år, som distribueras i hela Haninge kommun. Guiden har fått ett nytt utseende i avsikt att göra den mer användbar också för besökare.
Dalarö Företagare satsar 2016-17 på att förnya välkomstskylten vid Kanalbron och informationen vid Dalarös övriga entréer och vid torget i samarbete med Turistbyrån.
Turistbyrån ger ut Dalarö Tidning sedan 10 år. Turistbyrån har under 2015 också förnyat hemsidan www.dalaro.se och öppnat Facebooksidan Visit Dalarö, allt på tre språk.
Dalarö Hembygdsförening ger löpande ut skrifter, som beskriver Dalarö och gör promenader runt om på Dalarö mera meningsfull, skrifter som säljs på Turistbyrån.
För att få igång marknadsföringen av det marina kulturresevatet Dalarö skeppsvraksområde har Dalarö Hembygdsförening tillsammans med Turistbyrån påbörjat arbetet med en ny skrift till Anders Franzéns minne, som ska informera om Anders Franzéns insats för den moderna marinarkelogins utveckling och om de viktigaste marinarkelogiska sevärdheterna samt om Dalarö skans och stormaktstiden, att användas i samband med presentationer av Dalarö skeppsvraksområde och Franzénmuséet.
- Dalarö Kultur & Föreningscentrum på Tullhuset har tagit initiativet att tillsammans med föreningslivet och dalaröborna uppdatera Dalarö Vision. Förankringsarbetet blir klart hösten 2016 och visionen ska därefter presenteras för kommunledningen med krav på att kommunen gör detta till ett styrdokument för den framtida ortsutvecklingen.

Fortsatta anteckningar från seminariet 15 september

Ortsutveckling

LO hälsade särskilt Janne Sandahl välkommen. Han är teknologie dr i trafik och stadsbyggnad och har varit professor, nu forskningsledare, i Trafikplanering och Centrumfunktion vid [KTH \(Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm\)](http://www.kth.se) och [IHH \(Internationella Handelshögskolan i Jönköping\)](http://www.ihh.se). Han är en av grundarna av föreningen Svenska Stadskärnor och har tidigare varit konsult åt Haninge kommun vad gäller parkeringsplanering och utveckling av Västerhaninge Centrum. Janne hade erbjudit sig att vara bollplank under seminariet.

Han hade gjort ett besök på Dalarö några veckor tidigare. Han hade därefter gjort en presentation med rubriken "Härliga Dalarö". Han var imponerad över den potential Dalarö har. Dalarö är unikt – skärgården, skeppen, den delvis mycket tätbebyggda byn, isolerat i en storstadsregion och starkt föreningsliv. Dalarö är kommunens unika tillgång.

Men Haninge har 80.000 invånare och Dalarö bara 2000. Det behövs erfarenhetsmässigt 4000 för att vara en året-runt-ort. Men eftersom Dalarö har 15.000 sommarboende, som förmodligen i genomsnitt vistas kanske 3-4 månader på Dalarö, så motsvarar det en befolkning på ca 7000. Dalarö måste höja sin röst för att höras.

Vad behövs för expansiv stabilitet, fortsatte Janne. Fler bostäder (man planerar att bygga 90 nya bostadsrätter på Lyngsåsa och Strand). Bättre service (apotek, system). Fler parkeringsplatser – varför inte utnyttja det ”märkliga” torget? Bättre tillgänglighet. Och det behövs fler marknadsförda attraktioner, förstärkt ortsutvecklingsledning, bar föreningar, eldsjälar och en aktiv kommun – inte minst ekonomiskt.

Janne lanserade idén med bench-marking, dvs jämföra sig med andra små orter som är aktiva; Vadstena, Leksand, Sigtuna, Mariehamn, Sundbyberg, Sälen, Åre m.fl. Gör studiebesök tillsammans med kommunen.

Och Janne berömde Dalarös Visionsarbete.

Dalarö Vision

Bosse Tyrefors, ordförande i Södra Skärgårdens Intresseförening, presenterade den slutversion av visionsdokumentet som nu är klar att förankras i ett Dalarö Forum. Birgitta Danielsson, ordförande i Dalarö skärgårds socialdemokratiska förening, kompletterade presentationen med en genomgång av befolkningsstatistiken, som visade att Dalarö, Smådalarö och Dalarö skärgård har en befolkning på 1875 personer (2005 var det 1806 personer). Den arbetsföra befolkningen minskat och den äldre befolkningen har ökat.

Visionen hade skickats ut i förväg och en ny redigerad upplaga bifogas denna rapport.

Centrumenkät

Ludvig Hellström, ny på Dalarö Turistbyrå, har under sommaren varit projektledare för en enkät i syfte att ge underlag för en åtgärdsstrategi som kan komplettera Visionen. Ludvig sammanfattade arbetet med enkäten.

Under augusti månad 2016 har Ludvig med hjälp av Turistbyrån på Dalarö genomfört en rad enkätundersökningar för att ta reda på hur företagare, företrädare för föreningslivet, bofasta, sommargäster och besökare ställer sig till ett antal frågeställningar. Meningen är att alla skall känna sig delaktiga i arbetet att genom centrumförnyelse nå bättre lönsamhet i det lokala näringslivet och skapa mötesplatser för kommersiella och kulturella/ideella aktörer. Ju fler som deltar i arbetet med centrumförnyelsen av Dalarö desto större är chansen att lyckas. Det ska ses som ett både kortsiktigt och långsiktigt projekt.

Syftet har varit att belysa frågeställningar, som har stor betydelse för hur vi som är verksamma på Dalarö vill utforma vår framtid. Genom frågeställningarna skapas en åtgärdsstrategi i syfte att idka påtryckning på kommunala och landstingskommunala politiker och tjänstemän samt i förekommande fall privata aktörer, för att skapa ett bättre företagsklimat och bättre förutsättningar för i första hand handel- och besöksnäringen och för kulturen och fritidslivet på Dalarö.

Vi har använt oss av enkätintervjuer med såväl Nyckelpersonsintervjuer, som intervjuer bland allmänheten. Vissa av nyckelpersonsintervjuerna har gjorts genom att personligen träffa representanter för näringslivet. Vi har skickat ut ca 40 nyckelpersons intervjuer och gjort nära 150 intervjuer bland allmänheten. Vi har delat upp intervjuer bland allmänheten i män och kvinnor och i olika åldrar. Vidare har vi delat in dem i tre kategorier; fastboende, sommargäster och besökande. Enkätundersökningarna har gjorts under augusti och det hade naturligtvis varit önskvärt att bygga rapporten på ännu fler enkäter. Men inledningsvis får vi dra slutsatser av det underlag vi har hunnit samla in hittills.

Vi har redan fått tydliga indikationer på att vi har ett starkt stöd för att aktivt verka för ett rikare näringsliv, bättre kollektiv- och båttrafik samt för en utvidgad handel- och besöksnäring. Det finns också ett starkt stöd i enkätmaterialen för att utöka utbudet av sport- och friluftsevenemang.

Trafiken - Det finns också ett starkt stöd i enkätsvaren för fler parkeringsplatser. Vidare för att förbättra gatustädningen under högsäsong. Från infrastrukturell synpunkt vill de flesta ha en trottoar längs åtminstone delar av Odinsvägen. Dessutom har många efterlyst hastighetshinder i syfte att få ned hastigheterna på Odinsvägen, vilket ses som ett stort problem, då många som skall med Ornöfärjan kör i väsentligt högre fart än vad som är såväl lämpligt som tillåtet.

Bussarna har stora problem att komma fram under högsäsong i kombination med mycket trafik och parkerade bilar ute i vägbanan. De P-platser som finns i Dalarö by bör upplåtas åt de lokala företagarna och boende, som har svårt att röra sig och till nyttotrafiken. Just av den anledningen finns det frågor i enkäten huruvida vi ska verka för en förbättrad busstrafik och minskad trafik på Odinsvägen med bättre parkeringsmöjligheter också utanför själva centrumkärnan. Olägenheten att inte kunna ta bil in till centrumskärnan kan mötas med skyttelbussar mellan Smådalarö, Kanalbron, (Schweizerbadet), Askfatshamnen och Hotellbryggan och tillbaka. Även Smådalarötrafiken skulle få en fördel av att använda mindre bussar.

Det kommer att byggas fler bostäder de närmaste åren. Utbudet av parkering kommer då i än högre grad att inte svara upp mot behovet. Helt naturligt är att det är svårt att få tillgång till mark för fler parkeringsytor, då lejonparten av all mark är privat och bebyggd.

Följden blir under perioder med stor efterfrågan uppstår trafikstörningar. Bussar och andra tunga fordon har svårt att ta sig fram, vilket orsakar köer längs Odinsvägen. På gamla banktomten som ligger längs med Odinsvägen och som snart ska bebyggas hade det varit möjligt att ha en avgiftsbelagd parkering för allmänt bruk. Det behövs kreativa idéer om var, när och hur permanenta och tillfälliga parkeringsytor kan anläggas eller tillfälligt anordnas.

Möjligen skulle större parkeringsytor kunna anläggas på båda sidor om Kanalen. Exempelvis invid Dalarövägen på landsidan av Dalarö samt på sjösidan invid Smådalarövägen. Detta för att undvika att så mycket trafik dras in i de centrala delarna av det kulturhistoriskt viktiga arven på Dalarö, som behöver bevaras till eftervärlden.

Den kommunala parkeringsytan i Askfatshamnen bör asfalteras och rutats så att parkering sker mer effektivt. Detsamma gäller parkeringsytan vid Sjöräddningsstationen, som ligger vid

Smådalarövägen. Utanför kyrkogården finns gott om parkering, som till övervägande del kan arrenderas av kyrkan under högsäsong.

Dessutom finns en parkering vid Schweizerbadet, som är avgiftsbelagd medan parkeringarna längre in är avgiftsfria. Detta snedvrider användningen.

Busstrafiken måste förtätas tidsmässigt och 869 borde kunna trafikera sträckan Gullmarsplan-Dalarö i båda riktningarna under högsäsong för att dra fler resenärer till Dalarö. Bussarna borde under högsäsong kanske vända vid Kanalbron.

Båttrafiken måste förbättras med ett flertal turer mellan Stockholm, (Strömkajen) och Dalarö (Hotellbryggan). Båttrafiken bör även förtätas och utökas för att det ska bli enklare att resa effektivt mellan öarna i skärgården och Nord-syd linjen bör permanentas.

Näringsliv - Det finns ett starkt stöd att utöka turistverksamheten med vrakturer, vrakresor och guidningar. Vidare finns det ett starkt stöd för flera kulturevenemang i Tullhuset och i Tullhusparken och för att Tullhusets verksamheter skall samordnas.

Centrumledningen måste vara långsiktig för att den skall lyckas. Enligt vår konsult Janne Sandahl måste kommunen vara en viktig aktör i Centrumledningen och den därtill kopplade platsutvecklingen. Det finns ett flertal "dragare" i och på Dalarö såsom Smådalarö Gård, Dalarö skans m.fl. De är mycket viktiga. Det finns ett starkt stöd för att samarbetet mellan de olika verksamheterna i och på Dalarö förbättras samarbetet och mellan verksamheterna och företagarföreningen. Dessutom är det stora flertalet positivt inställda till att det kommer fler nischade butiker. Men stödet för ett ombud för Systembolaget är mindre enligt enkätundersökningen p.g.a. befarat ökat alkoholintag och de följer detta kan få.

Gästhamnar - Det finns även ett starkt stöd för att öka antalet gästhamnsplatser i Askfatshamnen och på andra ställen inför nästa säsong med undantag för hamnen vid Hotellbryggan, då meningarna går isär om att bygga vågbrytare och pirar. Det kan dock relativt enkelt lösas med vågbrytande djuphavsponton. Vindförhållandena är dock väsentligt svårare att ändra på.

Skärgårdssamarbete - Det finns också ett starkt stöd att utveckla samarbetet med närliggande öar och halvöar, såsom Gålö, Kymendö, Ornö, Utö och med Huvudskär. Det går att kombinera olika aktiviteter med dem i samband med turistaktiviteter och evenemang.

Några anteckningar från den efterföljande diskussionen

Vad kan vi göra?

Påverka kommunens parkerings- och byggplanerare!

Bygga kontorshus för att skapa arbetsplatser.

På Ornö finns det 48.000 kvm mark att bygga på.

På Dalarö finns det bara ett enda kontorshotell.

Kan man göra kontorshotell av Bellevue?

Länsstyrelsens projekt ö för ö pågår just nu för att inventera möjligheter.
Göra bench-marking på andra orter tillsammans med kommunen.
Haninge kommun ordnar möten i Skärgårdsgruppen – en möjlighet att påverka.

Projektbidrag via Leader, Länsstyrelsen, Landstinget.

Fiberutbyggnaden på Dalarö gör det möjligt att lokalisera nya arbeten till Dalarö.
Datoriseringen gör det möjligt att arbeta hemifrån.
Dykcenter vid Macken – ny service i anslutning till dykparken.

Avvägningen service / idyll

Vi diskuterade vilket utbud av affärer som efterfrågas;
Kläder – ej säsonsberoende
Hälsöaffär
Systembolag
Vård
Marinarkeologi
Restauranger

Plats för fler båtar.
Plats för husbilar.

Vi diskuterade hur man kan beräkna antalet invånare på sommaren;
SRV - sophämtning ett mått
ICA´s omsättning

Mötet uppmanade LO och Ludvig på Turistbyrån att driva på arbetet med en strategisk plan att presentera för kommunen - visionen i kombination med en åtgärdsstrategi.

Dalarö 2016-10-04

LO Landin

Måsen som äter det sista på lunchen på Pizzeria Picasso på Odinsvägen får symbolisera dalaröbornas hunger att utveckla Dalarö som destination.